

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาษาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งมนุษย์ใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อความคิดความต้องการและอารมณ์ต่าง ๆ ภาษามีกว้างไกลในสังคมมนุษย์ คนในสังคมมีการติดต่อสื่อสารกันอยู่ตลอดชีวิต มนุษย์รับและถ่ายทอดวิทยาการต่าง ๆ ด้วยภาษา ภาษาจึงช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงวัฒนธรรมไว้ได้

มนุษย์ใช้ภาษาพูดในการติดต่อสื่อสาร แสดงความคิด ความรู้สึกและประสบการณ์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจกันระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง และใช้ภาษาเขียนบันทึกเหตุการณ์ เรื่องราวความคิดความเชื่อต่าง ๆ ของสังคมไว้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้รู้เรื่องและสืบต่อไปยังคนรุ่นใหม่ไม่ขาดสาย ดังนั้นภาษาจึงเป็นเครื่องจรรโลงวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์เป็นผู้เจริญกว่าสัตว์เพราะมีภาษาใช้ ดังนั้นชุมชนที่อยู่ร่วมกันในสังคมและรวมกันเป็นประเทศชาติย่อมมีภาษาประจำชาติของตนเพื่อสื่อสารทำความเข้าใจกันและเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่ทำให้รู้ว่าเป็นชาติเดียวกัน

เพลงก็คือภาษาอย่างหนึ่ง เพลงเป็นศิลปะ และศิลปะเป็นกิจกรรมที่อยู่เหนือกิจกรรมธรรมดาอีกชั้นหนึ่ง ภาษาเขียนทั่วไปดูเป็นสิ่งธรรมดา แต่ภาษาเขียนที่มีท่วงทำนองมีสัมผัส มีระเบียบวิธี และมีความไพเราะถือว่าเป็นกิจกรรมพิเศษ ซึ่งเราเรียกผลผลิตในลักษณะนี้ว่า วรรณคดี ในทำนองเดียวกันภาษาพูดธรรมดาที่เป็นกิจกรรมปกติ แต่ภาษาพูดที่มีสัมผัส มีจังหวะจะโคน มีการลำดับเสียงสูงต่ำให้ออกมาเป็นทำนองกลายเป็นภาษาดนตรี เป็นเพลง เป็นศิลปะ

ดนตรีเป็นเรื่องของศิลปะที่เกี่ยวกับเสียงที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น อาจจะเกิดจากการลอกเลียนเสียงธรรมชาติหรือเสียงอะไรก็ตามแต่ มนุษย์นำเสียงนั้นมาเรียบเรียง

ให้มีระเบียบมีระบบและมีอารมณ์ในการสื่อไปยังผู้ฟัง นักภาษาศาสตร์ (Lexicographer) ได้ให้คำจำกัดความของ "ดนตรี" ว่า ดนตรีคือ วิทยาศาสตร์และศิลปะของการรวมเสียงเข้าด้วยกันอย่างมีจังหวะจะโคน (เสียงในที่นี้คือเสียงของมนุษย์และเครื่องดนตรี ด้วยการสอดแทรกท่วงทำนองและการประสานเสียง เพื่อแสดงออกถึงอารมณ์) (สมโภช รอดบุญ, 2537)

ไม่ว่าบทเพลงหรือดนตรีจะเกิดขึ้นในส่วนใดของโลก ก็จะได้รับ การดัดแปลงให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่และศิลปวัฒนธรรมของคนในเชื้อชาติต่าง ๆ กันไป ทำให้เกิดผลงานเพลงประเภทต่าง ๆ มากมายหลายแบบทั้งที่แตกต่างกันในแต่ละเชื้อชาติหรือที่แตกต่างกันภายในเชื้อชาติเดียวกัน อาทิ เพลงและดนตรีของไทยในแต่ละภาคก็มีความแตกต่างกันไปในแต่ละแบบแต่ละท้องถิ่น เช่น เพลงหมอลำ-หมอแคนของอีสาน เพลงแหล่ เพลงลำตัดแบบพื้นบ้านในภาคกลางในสมัยโบราณ เป็นต้น เพลงมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตมนุษย์เป็นอย่างมาก นอกจากเพลงจะทำหน้าที่รับใช้มนุษย์ในแง่ของการพัฒนาจิตใจและก่อให้เกิดความเจริญทางสติปัญญาแล้ว เพลงยังทำหน้าที่รับใช้สังคมอีกด้วย อาทิเช่น เพลงกล่อมเด็กซึ่งมีขึ้นเพื่อใช้สำหรับเท็ก่ล่อมทารกแรกเกิด เพลงสำหรับประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีทางศาสนา พิธีบวงสรวงเทพยดา ฯลฯ ซึ่งมีขึ้นเพื่อใช้แสดงถึงความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพลงสำหรับประกอบการแสดง เช่น เพลงประกอบละครหรือภาพยนตร์และเพลงสำหรับขับร้องเพื่อความบันเทิง เป็นต้น

ปราณี วงษ์เทศ (2533) ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของเพลงที่มีต่อสังคม ดังนี้คือ

1. เพลงจะทำหน้าที่เป็นเสมือนกับตัวแทนของระบบสัญลักษณ์ในทางสังคมที่จะสะท้อนออกมาให้เห็นตามความเชื่อทางศาสนาและระบบชนชั้นในสังคม
2. เพลงมีหน้าที่กระตุ้นให้เกิดการตอบสนองทางกายภาพ อาทิเช่น การรบ การสงคราม การทำงาน ฯลฯ
3. เพลงเป็นเสมือนเครื่องควบคุมทางสังคม คอยรักษาวรรทัดฐานทางสังคม และชี้แนะระเบียบแบบแผนที่เหมาะสม รวมทั้งกำหนดพฤติกรรมที่เหมาะสมทางสังคมอีกด้วย

4. เพลงมีบทบาทในการรักษาสถาบันที่สำคัญทางสังคม เช่น ศาสนา ความเชื่อ ช่วยทำให้การประกอบพิธีกรรมมีเหตุผลและรักษาสัญลักษณ์ทางพิธีกรรม
5. ทำให้เกิดความสับสนและความมั่นคงทางวัฒนธรรม

นอกจากการทำหน้าที่รับใช้มนุษย์ในแง่ของจิตใจและสังคมแล้ว เพลงยังทำหน้าที่รับใช้มนุษย์ในแง่ของเศรษฐกิจและการเมืองอีกด้วย กล่าวคือ ในด้านเศรษฐกิจนั้นจะเห็นได้ว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ผลงานเพลง ไม่ว่าจะเป็นผู้ลงทุน โปรดิวเซอร์ นักประพันธ์ นักร้อง นักดนตรี ผู้เรียบเรียงเสียงประสาน ผู้จัดจำหน่าย ตลอดจนนักจัดรายการเพลงทางวิทยุและโทรทัศน์ ล้วนได้รับผลประโยชน์อันจำนวนมากจากการสร้างสรรค์ผลงานเพลง ในด้านการเมืองนั้นจะเห็นได้ว่าเพลงได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการโน้มน้าวใจ ปลุกใจ ปลุกระดม รวมไปถึงการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ชน

"เพลงไทยมีวิวัฒนาการมาเป็นเวลาอันยาวนาน นับตั้งแต่เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก เพลงพวงมาลัย เพลงสงพ่าง เพลงเกี่ยวข้าว เพลงเต็นท์กำรำเคียว เพลงลำตัด เพลงหมอลำหมอลำแคน เพลงบอก จนกระทั่งถึงเพลงลูกทุ่งสมัยใหม่ หรือจากเพลงไทยเดิมจนกระทั่งถึงเพลงลูกกรุง" (กิ่งแก้ว อรรถากร, 2519) เพลงเหล่านี้ต่างมีเนื้อหาสาระตลอดจนท่วงทำนองที่แตกต่างกันไปตามสภาพสังคมและชีวิตความเป็นอยู่

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2533) ได้มีพระราชดำรัสถึงเพลงลูกทุ่งว่า

... เวลาเกิดสถานการณ์อะไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องปากท้อง ฝนตก ฟ้าร้อง น้ำท่วม ตลอดจนเหตุการณ์ทางการเมืองทั้งนอกและในประเทศ เพลงลูกทุ่งก็จะออกมาใหม่ทันสมัยกับข่าวในทันทีราวกับเป็นสมุดบันทึกเหตุการณ์เหล่านั้น เนื้อร้องเพลงลูกทุ่งมักจะสะท้อนภาพชีวิตจริงของคน ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ การเกิดสงคราม ปัญหาเศรษฐกิจและการเมืองได้เป็นอย่างดี ใช้ภาษาที่เรียบง่าย เข้าใจและจำง่าย ฟังแล้วไม่ต้องแปลความหมาย

เหนือไปกว่านั้นเพลงลูกทุ่งยังสรรหาคำที่กระทบกระเทียบเปรียบเปรยมีสำนวนกระแนะกระแหนเจ็บ ๆ คัน ๆ มาเสนอได้หลายรูปแบบ เรียกได้ว่าเข้าถึงใจคนฟังในเวลาอันรวดเร็ว...

... เพลงลูกทุ่งนั้นได้บันทึกเหตุการณ์ของบ้านเมืองและสังคมไทยไว้อย่างดีเยี่ยม ทุกสภาพการณ์และทุกอารมณ์ ดังนั้นการฟังเพลงลูกทุ่งไม่ควรฟังเพื่อการบันเทิงเพียงอย่างเดียว แต่ควรจะต้องฟังและศึกษาไปพร้อมกันด้วย...

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2516) ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเพลงลูกทุ่งว่า ... เพลงลูกทุ่งเป็นประจักษ์พยานแสดงให้เห็นถึงความแข็งในวัฒนธรรมของคนไทย ซึ่งวัฒนธรรมไทยนั้นเป็นวัฏธรรม (Dynamism) ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยโดยไม่เสียพื้นฐานหรือความเป็นตัวของตัวเอง เพลงลูกทุ่งจึงเป็นเพลงไทยในสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน ซึ่งเกิดขึ้นเพราะการได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก...

"เพลงคำเมือง" นับได้ว่าอยู่ในประเภทเพลงลูกทุ่งของถิ่นล้านนา และเป็นผลมาจากการปรับปรุงเพลงไทยเดิมและเพลงพื้นเมืองให้มีลักษณะคล้ายตามการแพร่ของวัฒนธรรม (Cultural Diffusion) แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงลักษณะเดิมไว้ด้วย เพลงคำเมืองไม่เพียงแต่เป็นผลผลิตของบุคคลจากสังคมล้านนาเท่านั้น แต่ยังได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในชนบทล้านนา เนื้อหาและส่วนประกอบของเพลงก่อให้เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตของชาวล้านนาและภาษาถิ่นจะเป็นจุดแรกที่ทำให้คนรักท้องถิ่น รักวัฒนธรรม

การเกิดเพลงพื้นบ้านนั้นเกิดมาโดยธรรมชาติเกิดมาจากความเรียบง่าย ไม่ได้มีพิธีรีตองอะไรกันมาก เกิดจากความลงตัวแบบง่าย ๆ แล้วก็มีควาไพเราะ มีความลึกซึ้งในความเรียบง่ายนั้น (สัจภูมิ ละออ, 2537)

เพลงพื้นบ้านเป็นการละเล่นของชาวบ้าน ในความเป็นชาวบ้านนั้นอยู่บนพื้นฐานของความดิบ ๆ มีอย่างไร้ทำไปอย่างนั้น ผู้สร้างศิลปะไม่ได้เป็นศิลปิน เพียงแต่เป็นช่าง "ไม่เก่งแต่ชำนาญ ไม่เชี่ยวชาญแต่เคยมือ" อาทิ ช่างพ่อน ช่างขับ ช่างตีดี ช่างตี ช่างเป่า หรือบางครั้งก็เรียกว่าหมอ ซึ่งหมายถึงผู้ชำนาญการเฉพาะทาง เช่น หมอลำ หมอแคน หมอตำแย เป็นต้น

เพลงพื้นบ้านเริ่มจากการร้องรำทำเพลง ตีเกราะเคาะไม้ ไม่มีศิลปิน ไม่มีผู้ฟัง แต่ทุกคนมีส่วนร่วมเหมือนกัน เรียกกันทั่วไปว่า "การละเล่น" ทุกคนเป็นผู้มีส่วนร่วมเล่น ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของงาน ใครที่เมื่อยหรือเหนื่อยหลังจากไปก็จะมีคนใหม่เข้ามาแทนที่ เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่ตกทอดสืบต่อกันมา โดยที่ไม่ว่าใครเป็นผู้แต่ง เป็นแนวทำนองสั้น ๆ วาดไปเวียนมา เปลี่ยนเนื้อร้องไปเรื่อย ๆ ลักษณะ "ร้อยเนื้อทำนองเดียว" คำร้องนั้นเป็นฉันทลักษณ์ของชาวบ้าน เนื้อเคิมบ้าง ด้นกลอนสดบ้าง เนื้อหาเกี่ยวกับคติสอนใจ ศาสนา วิถีชีวิต บางครั้งมีความขบขัน ดนตรีใช้เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านทำจากวัสดุเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำขึ้นเอง เคาะประกอบจังหวะเสียส่วนใหญ่ หากเป็นเครื่องดนตรีที่ทำทำนอง ก็จะบรรเลงคลอพร้อมเสียส่วนใหญ่

เพลงพื้นบ้านเมืองคัมประกอบด้วย 3 ส่วนด้วยกันคือ

ส่วนแรก เป็นภาษาวรรณคดี เรื่องราวหรือเนื้อร้องนั่นเอง ส่วนนี้มีความงดงามในแง่ฉันทลักษณ์

ส่วนที่สอง เป็นเรื่องของท่าทางประกอบและส่วนสุดท้ายเป็นเรื่องของดนตรี

เมื่อดนตรีบวกกับวรรณคดีก็จะได้เป็นเพลงร้อง ดนตรีบวกกับท่าทางก็จะได้เป็นการจับระบำรำพ้อนหากท่าทางบวกกับวรรณคดีก็จะออกมาเป็นละครพูด และถ้าหากว่า ดนตรีท่าทางและวรรณคดีบวกเข้าด้วยกันก็จะได้เป็นลิเก ลำตัด เพลงฉ่อย เป็นต้น

สิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในเพลงพื้นบ้านก็คือ เครื่องหมายที่แสดงถึงวัฒนธรรมของชุมชน เพลงพื้นบ้านนั้นวันจะหดหายไปเรื่อย ๆ เพราะบ้านเมืองเจริญขึ้น เทคโนโลยีเจริญ

มากขึ้น ผู้แสดงพัฒนาจากชาวบ้านไปสู่การศึกษา มีการสร้างคนขึ้นมาเฉพาะเป็นศิลปินที่มีความรู้และทักษะ มีการค้นคว้าหาหลักฐาน เป็นผลงานที่ปรุงแต่งไม่ได้เป็นผลงานดิบ ๆ อีกต่อไป (สุกรี เจริญสุข, 2537)

คนไทยล้านนามีวิวัฒนาการในความเป็นอยู่มาอย่างช้านานนับตั้งแต่อาณาจักร เชียงแสนจนถึงปัจจุบัน บรรพบุรุษได้ช่วยกันสร้างขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมจนเป็นเอกลักษณ์ของตนเองซึ่งเราเรียกว่า วัฒนธรรมของคนล้านนา อันประกอบด้วยจังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ลำพูน ลำปางและแม่ฮ่องสอน

ข้อมูลที่เป็นศิลปวัฒนธรรมของชาวบ้านหรือวิถีชีวิตของชาวบ้านเราเรียกว่า คติชน (Folklore) ซึ่งคติชนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคมหมู่บ้าน ข้อมูลทางวัฒนธรรมหลายประเภทได้รับการถ่ายทอดโดยผ่านประเพณีการบอกเล่า (Oral Tradition) ในสังคม เช่นว่านึ่งใช้ตำนาน (myth) อธิบายกำเนิดบรรพบุรุษและกำเนิดของชุมชน ใช้ภาษิตคำพังเพย ข้อห้ามในการอบรมระเบียบสังคม ใช้เพลง การร่ำรำประกอบพิธีกรรม สำหรับการยึดเหนี่ยวคนในชุมชน ข้อมูลทางคติชนจึงเป็นข้อมูลสำคัญส่วนหนึ่งที่จะเป็นกุญแจนำไปสู่ความเข้าใจวัฒนธรรมทั้งระบบของแต่ละชุมชน

ปกติแล้วคำว่า วัฒนธรรมมักจะใช้พูดกันเป็นประจำ คนที่มีวัฒนธรรมกับคนที่ไม่มีนั้นต่างกัน โดยบุคคลจะต้องประพฤติตนให้เหมาะสมตามสภาพของสังคม และวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ มนุษย์จะเป็นผู้สร้างทะนุบำรุง ถ่ายทอดและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่มีวัฒนธรรม คือมีวิธีการเรียนรู้รับช่วงสืบต่อกันมาได้และสร้างสรรค์เพิ่มเติม การที่มนุษย์สามารถสร้างวัฒนธรรมได้ดี ก็เพราะมนุษย์มีลักษณะทางกายและจิตใจเป็นพิเศษเหนือกว่าสัตว์ทั้งปวงและสิ่งนี้เองทำให้มนุษย์แตกต่างกับสัตว์ เพราะวัฒนธรรมทำให้คนเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

สุพัทธรา สุภาพ (2520) กล่าวว่า "วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่าง ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง"

มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนระบบความเชื่อ ความนิยม ความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ"

อมรา พงศาพิชญ์ (2521) กล่าวว่า

"วัฒนธรรมคือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น มิใช่สิ่งที่มีมนุษย์ทำตาม สัตว์ชาตญาณ คำว่าสิ่งในที่นี้หมายถึง วัตถุก็ได้ หมายถึงพฤติกรรมก็ได้ หมายถึงแนวความคิดก็ได้ หรือจะหมายถึงวิธีการทำอะไร ๆ ก็ได้ รวมเข้าไว้ด้วยกันหมด การรวมหลายสิ่งหลายอย่างเข้าไว้ด้วยกันเช่นนี้ เราอาจเรียกรวม ๆ กันว่า "ระบบ" ฉะนั้นวัฒนธรรมก็คือระบบใน สังคมมนุษย์ที่มนุษย์สร้างขึ้น ไม่ใช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติตาม สัตว์ชาตญาณ

จากบทความของเพทาย อรรถศิลป์ (2536) ได้พูดถึงวัฒนธรรมว่า "วัฒนธรรม เป็นกระแสภูมิปัญญาอีกกระแสหนึ่งซึ่งมีมาตั้งแต่มนุษย์เกิดขึ้น เป็นความรู้ที่มาจากประสบการณ์ จากการกลั่นกรองทดลองปฏิบัติถ่ายทอดกันมาและเชื่อมโยงไปหมดทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง อาชีพ การกินอยู่ เรื่องจิตวิญญาณรวมถึงการศาสนา สิ่งที่ประชาชนเชื่อถือปฏิบัติกันมาจึง เป็นพลังที่ยิ่งใหญ่และสมานสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน"

สมชัย ใจดี และ ยรรยง ศรีวิริยาภรณ์ (2536) กล่าวว่า "วัฒนธรรมหมายถึง การดำเนินชีวิตของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ความก้าวหน้าและศีลธรรมของประชาชน"

วัฒนธรรมโดยสรุป หมายถึง วิถีชีวิตทั้งมวลของสังคม ซึ่งอาจจะเป็นชุมชน ท้องถิ่นทั้งประเทศหรือเผ่าพันธุ์ ทั้งนี้ "วิถีชีวิตทั้งมวล" ประกอบด้วยความเชื่อ ระบบคุณค่า คือสังคมนี้ชื่ออะไร ให้คุณค่ากับเรื่องอะไร ล้วนถือเป็นวัฒนธรรมทั้งสิ้น นอกจากนี้ วิถีชีวิตยังหมายถึงการปฏิบัติทั้งหมดของสังคม การกิน การอยู่ การแต่งกาย อาชีพ คือสังคม นั้นกินอะไร อยู่อย่างไร ปลุกบ้านอย่างไร คนส่วนใหญ่มีอาชีพอะไร ถือเป็นวัฒนธรรม

(พินิตา สงวนเสวีวานิช)

ลักษณะของวัฒนธรรม (สุพัตรา สุภาพ, 2520)

1. เป็นสิ่งที่ได้มาโดยการเรียนรู้
2. เป็นมรดกทางสังคม
3. เป็นวิถีชีวิตหรือแบบของการดำรงชีวิต
4. เป็นสิ่งไม่คงที่

ในสภาพสังคมปัจจุบัน จะพบว่า สังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น มีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย จึงจำเป็นต้องค้นหารูปแบบหรือวิธีการในการพัฒนาประเทศให้เป็นไปตามเป้าหมายที่สอดคล้องกับสภาพสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นการพัฒนาประเทศเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวจึงต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการที่จะถ่ายทอดข่าวสาร การพัฒนาไปสู่ประชาชนและในปัจจุบันรัฐบาลก็เล็งเห็นถึงความสำคัญของการสื่อสารในการที่จะนำมาใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการพัฒนาประเทศ นอกจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคลแล้ว ขณะนี้รัฐบาลมีนโยบายที่จะนำสื่อประเพณี (Traditional Media) มาใช้ในการพัฒนาประเทศ เพราะเป็นสื่อที่สามารถถ่ายทอดข่าวสาร ข้อมูลเรื่องราวต่าง ๆ ตลอดจนทัศนคติ ค่านิยม และความเป็นอยู่ของกลุ่มชนเจ้าของวัฒนธรรมนั้น

สื่อประเพณีจะครอบคลุมการแสดงต่าง ๆ เช่น เพลง ระบาย ละคร การละเล่น และกีฬาที่เปิดโอกาสให้มีการสนทนาวิสาสะ ตลอดจนประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยให้เกิดการสื่อสาร (พินิตา บุญชัยศรี, 2533)

สื่อประเพณีของไทย ถือเป็นวัฒนธรรมที่คนไทยและสังคมไทยได้สร้างสรรค์และสั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต กลายเป็นเครื่องมือที่ส่ง รับและเก็บข่าวสารที่เป็นสัญลักษณ์และเอกลักษณ์ของระบบสังคมไทย ปรากฏให้เห็นในรูปของคำพูด ข้อเขียน บทเพลง ดนตรี การละเล่น หัตถกรรม สถาปัตยกรรม พิธีการ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม หรือแม้กระทั่งวิถีชีวิต (สมควร กวียะ, 2529)

และภาษาไทยก็เป็นเอกลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นไทยและมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าศิลปวัฒนธรรมไทยแขนงอื่น ๆ ทว่ากาลเวลาได้กัดเซาะและกัดกร่อนศิลปวัฒนธรรมในลักษณะนี้ให้หดหายไปทุกวัน เหตุผลประเด็นใหญ่ถูกเพ่งเล็งไปที่กระแสโลกที่แปรเปลี่ยนพยายามพัฒนาวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของประเทศไทยให้จางหายหรือผิดเพี้ยนไปจากสังคม โดยรับวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้ามาแทนที่ ภาษาที่ออกมาเป็นเพลงก็มักจะสะท้อนวัฒนธรรมให้ปรากฏเสมอ โดยเหตุนี้เพลงคำเมืองก็จะสะท้อนวัฒนธรรมของชาวล้านนาซึ่งในปัจจุบันนี้ก็อาจมีการเปลี่ยนไปตามโลกยุคโลกาภิวัตน์ และเป็นเรื่องที่น่าสนใจเนื่องจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวล้านนานั้นมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองและน่าศึกษา ถ้ากระแสโลกเปลี่ยนไป เช่นปัจจุบัน ชาวล้านนาจะยังคงมีเอกลักษณ์และปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันหรือไม่ อย่างไร

ปัญหานำวิจัย

1. ลักษณะ รูปแบบและเนื้อหาของผลงานเพลงคำเมืองมีเอกลักษณ์เฉพาะอย่างไร
2. เพลงคำเมืองได้สะท้อนวัฒนธรรมชาวล้านนาอย่างไรบ้าง
3. การนำเพลงคำเมืองมาใช้เป็นสื่อเพื่อการพัฒนา มีลักษณะ เนื้อความอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. ศึกษาความเป็นมาของเพลงคำเมือง
2. เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาของเพลงคำเมืองที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมหรือขนบธรรมเนียมประเพณี การแสดงออกวิถีชีวิตและทัศนคติของชาวล้านนา
3. เพื่อจัดหมวดหมู่ประเภทเนื้อหาของบทเพลงคำเมืองร่วมสมัย
4. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการนำเพลงคำเมืองมาใช้เป็นสื่อเพื่อการพัฒนา

นิยามศัพท์

1. บทเพลง (Song) หมายถึง ผลงานที่ผู้ประพันธ์สร้างสรรค์ขึ้นมาอย่างสละสลวย สอดคล้องตามจินตนาการ ความรู้สึก ความใฝ่ฝันของผู้ประพันธ์ เนื้อหาสาระของเพลงกลั่นกรองมาจากความคิดที่สะท้อนความเป็นจริงในสังคม ซึ่งผู้ประพันธ์

ต้องการถ่ายทอดให้ผู้ฟังรับทราบในรูปของภาษาพูด ภาษาเขียนที่ไพเราะ โดยนำมาประกอบเข้ากับดนตรี อันเป็นภาษาที่มีท่วงทำนอง จังหวะและเสียงสูงต่ำ ด้วยเหตุนี้ดนตรีและเพลงจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

2. เพลงคำเมือง (Lanna Folk Music) เป็นเพลงที่แต่งขึ้นโดยใช้ภาษาถิ่นล้านนามีวิวัฒนาการมาจากเพลงพื้นบ้านของล้านนามาประกอบเข้ากับดนตรี ซึ่งลักษณะของเพลงคำเมืองคือ

-ใช้ทำนองที่เป็นแบบฉบับมาแต่เดิม ไม่ว่าจะมีความที่เก๋ขึ้นใหม่ ๆ ปะปนเข้าไปอย่างไร

-ตัวภาษาแม้ว่าจะมีคำใหม่เข้ามาแต่ก็จะออกเสียงเป็นภาษาถิ่น

-องค์ประกอบอื่น ๆ เช่น น้ำเสียง สำเนียงจะมีลักษณะเป็นท้องถิ่น

3. ชาวล้านนา หมายถึง กลุ่มชนชาติไทยที่ใช้ภาษาถิ่นเหนือคือ "คำเมือง" และอาศัยอยู่ใน 8 จังหวัดภาคเหนือได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน แต่ถ้าจะพิจารณากันจริง ๆ ถึงอาณาเขตของล้านนาไทยแต่ครั้งโบราณก็จะกว้างขวางกว่าปัจจุบันนี้มาก คือ หมายถึง 8 จังหวัดข้างต้น และรวมถึงดินแดนในสหภาพพม่าทางเหนือถึงเชียงรุ่ง ยูนาน ก็ได้ (ธวัช บุณโณทก, 2533)

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "เพลงคำเมืองกับวัฒนธรรมชาวล้านนา : วิเคราะห์เนื้อหาเพลงคำเมืองช่วง ม.ค.-ธ.ค.2537" ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้ :

1. มุ่งศึกษาเฉพาะเนื้อหาของเพลงคำเมืองตั้งแต่เดือนมกราคม 2537 ถึงเดือนธันวาคม 2537
2. กลุ่มตัวอย่างเนื้อหาของเพลงคำเมืองที่ใช้ในการวิจัยคือ ทุกเพลง ทุกอัลบั้ม ทุกศิลปิน ทุกค่ายเพลง ที่วางจำหน่ายช่วงปี 2537
3. เพลงคำเมืองที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จะรวมถึงเพลงคำเมืองที่ประยุกต์มาจากเพลงช่อและอื่น ๆ ด้วย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่และสังคมของชาวล้านนาดีขึ้น
2. ได้แนวคิดและแนวทางในการจัดทำสื่อเพลงคำเมืองเพื่อใช้ในการถ่ายทอดความรู้หรือการพัฒนาคนได้อย่างถูกต้อง มีความเข้าใจกับความคิด ความเชื่อ และสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมของคนล้านนา
3. เป็นประโยชน์ด้านการสร้างสรรค์บทเพลงของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลิตผลงานเพลงที่จะเป็นประโยชน์และเหมาะสมกับผู้ฟัง
4. เป็นแนวทางพื้นฐานของการศึกษาเพลงคำเมืองในฐานะสื่อพื้นบ้านที่กว้างขวางลึกซึ้งต่อไปในอนาคต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย